

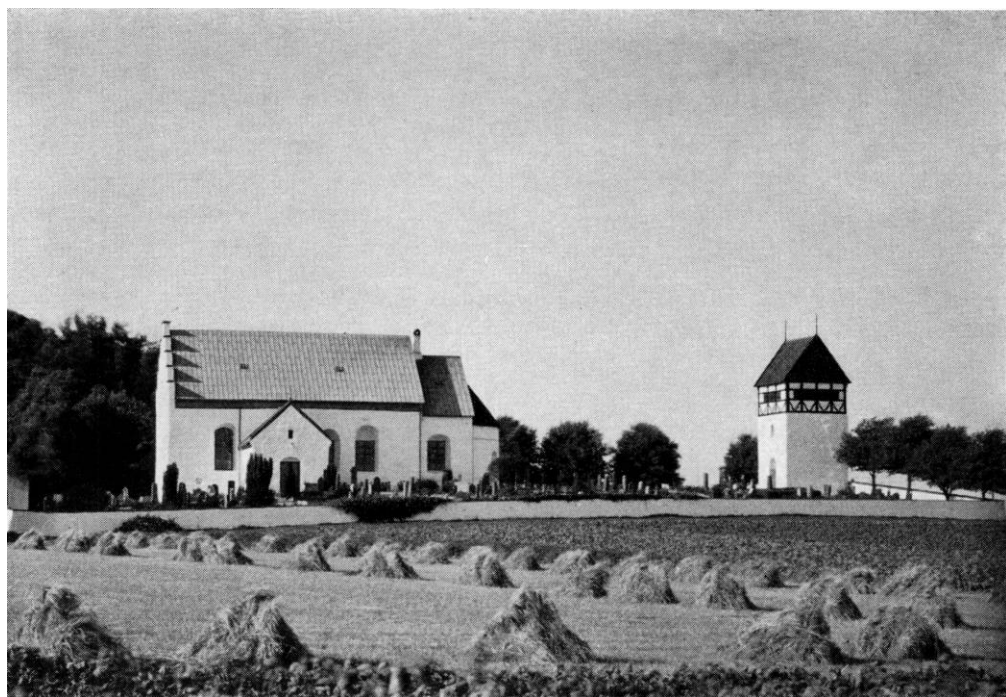

Fig. 1. S. Povls kirke og klokketårn, set fra syd.

C.G.S. 1957

S. POVLS KIRKE

BORNHOLMS SØNDRE HERRED

Som navnet siger, er kirken viet til *S. Paulus* (sml. korbuerelief, s. 540). Den omtales første gang 1335¹ og var i ærkebispens besiddelse indtil reformationen, tilfaldt ved denne kronen, hvorunder den endnu hørte 1809², men er nu selvejende (sml. s. 36).

Ifølge *sagnet* skal kirkens grundvold være flyttet fra Præsthøj til den nuværende plads. Stenene til kirken skal efter traditionen være brudt i den nærliggende Gravbakke³.

1957, ved indretningen af varmekanaler langs skibets sidemure, et ret begrænset arbejde, blev der i den opgravede fyld fundet ialt 16 *mønter*. Kun 6 af disse er middelalderlige, nemlig 4 danske (præget for Knud 6., Christoffer 1., Erik Menved og Christiørn 2., den sidste er en klipping) samt en svensk hulpenning fra 1300-tallet og en mønt fra Visby, en »gute«, antagelig fra 1420—40. Tysk mønt er påfaldende sparsomt og sent repræsenteret ved to søslinge (Lübeck 1559, Rostock 1574) og en Stralsunder skilling fra 1638. Endvidere er der en svensk øre (Christina, 1653) og 6 stykker dansk skillemønt, spændende fra Frederik 3. (norsk skilling, 1650) til Christian 10. (en 2-øre)⁴.

Kirken ligger nordvestligt i sognet, ret centralt i dettes mere frugtbare del, men i et par kilometers afstand fra det gamle sandflugtsområde langs kysten mod syd. Kirkestedet, en lille højning i det bølgede terræn, overrages af en stejl bank i nordvest, »Præsthøj«, hvis top omtrent holder højde med skibets tagskæg.

Kirkegården hegnes af hvidtet kløvestensmur afdækket med hugne plader af neksøsandsten, som i hvert fald for en stor dels vedkommende er lagt i årene 1831—33 i forbindelse med en meget omfattende hovedreparation (rgsk.). Før denne istandsættelse var muren teglhængt, tilligemed kirkegårdsmuren i Peders Kirke et særsyn på Bornholm. Dens alder fremgår af en meget stærkt forvitret og derfor svært læselig sandstenstavle udvendig i muren mod vest, tæt syd for hovedindgangen. Tavlen, som måler 61 x 47 cm, har under Christian 7.s kronede spejlmonogram følgende velment rimede indskrift:

»Aar 1774 . 1775 . 1776
 I Disse Trende Aar
 Lod Kirken Her Opbygge
 Omkring de Dødes Gaard
 For samme at betrygge
 Den satte skjøne Muur
 Som Tiderne til Trods
 I Efter(høstens?) Spoer
 Skal Trykke(!) Christians Roes«

Den pyntelige skriveskrift tyder på, at tavlen kan være hugget af Mickel L. Kiøller, som har signeret de s. 553 omtalte epitafier. — I kirkegårdsmurens yderside ses næsten overalt de sædvanlige bindinge, hvoraf langt de fleste er ordnede i par. Af sådanne bindesteder for tospand kan nu påvises mindst 34. Mod øst, på strækningen nord for klokketårnet, er der desuden 4 enkelte ringe, og vestligt på nordsiden andre 10, måske bindesteder for vornedgårdene, af hvilke der netop er 14 i sognet (1671: 13, Ravn). Selvejergårdenes tal er 39 (i 1671: 38), altså større, end der nu er ringpar til, men de manglende 5 par kan have siddet i den del af den vestre kirkegårdsmur, som er sløjfet for at skaffe plads til et nymodens ligkapel. Tæt syd for dette er der en moderne låge med stolper af granit. Hovedindgangen til kirkegården findes et kort stykke nord for ligkapellet. Den er delt i en dobbelt køre- og to enkelte fodgængerlåger af stakitværk, hængte på kugleprydede sandstensstolper, der måske ikke har samme alder som hegnsmuren, thi såvel 1823 som 1855 omtales indkøb af portstøtter af sten, og de fra 1823 står sikkert i den nordre af de to indgange, som flankerer klokketårnet. Den søndre af disse er moderne. En lille fodgængerlåge i nord med stolper af sandsten er ret ubestemmelig, men kunne muligvis stamme fra 1774—76.

I den østre hegnsmur, omtrent ret ud for kirken, på kirkebakkens højeste punkt, står et slankt *klokketårn* af den for øen karakteristiske type (fig. 2). Tårnets murede underbygning, som måler omkring 5,30 m i kvadrat og er godt 6 m høj, er opført af rå og kløvet kamp, men præges, især mod vest, ret stærkt af en hovedreparation, der fandt sted 1882 (Ridstrups byggeforretning), og hvorved hele denne side blev fuldstændig ombygget (rgsk.). De fornyede mur-

Fig. 2. S. Povls kirke.
Det fritstående klokketårn, set fra nordvest.

Knud Barfoed fot. 1920

flader fremtræder lidt slikket, særlig i dørpartiet, men de store, fladt lagte grundsten er sandsynligvis gamle.

Tårnets høje, *underste etage* har oprindelig gjort tjeneste som portgennemgang, idet der findes rundbuede døre med rå tildannede kragbånd i øst og i vest, lige over for hinanden. Vestdøren, som måler 2,85 x 1,40 m, har man i 1882 udstyret med et muret spejl, østdøren står blændet i ydre murflugt. Af døranslag eller oprindelige stabler ses intet spor, det kan også her tænkes, at begge døre i gammel tid har stået uden noget lukke (sml. Ibs kirke, s. 490). Det 3,40 m høje underrum har bevaret rester af et gammelt stampet lergulv. Loftet hviler på

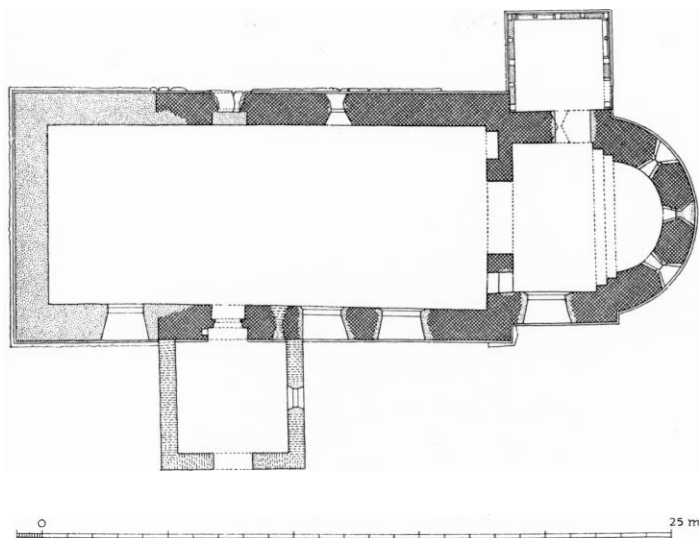

Fig. 3. S. Povls kirke. Plan 1:300, målt af G. G. S. 1957.

tre egebjælker, hvis ender i syd støttes af en afsats i væggen. *Mellemetagen* er lav, kun 2,10 m høj fra gulvet til overkanten af murkronen. I øst og vest er der lyssprækker, hvis smigede inderpartier måler henholdsvis 120x45 og 100x63 cm, og sidder lavt, kun omkring en halv meter over gulvet.

Klokkehuset er af egebindingsværk, 3 store fag langt fra nord til syd, 4 små fag bredt. Væghøjden er ca. 2,40, begge remme medregnet. Fodremmene, som er ikke lidt rådne, har normalt tværsnit, topremmene er derimod flade, bladede sammen i hjørnerne over de femsidede hjørnestolper. Mellem stolperne, som hver støttes af to skråstivere, er der to lag løsholter, det underste omkring 80 cm, det øverste 160 cm over fodremmene. De store yderfag på langsiderne midtdeles af ganske spinkle opløbere fra løsholterne (fig. 2). De svære sugfjæle er naglet til undersiderne af bjælkehovederne og støttes desuden af små knægte øverst på stolpernes yderside. Tilsvarende knægte, profilerede med en rund tværstav og derover en stejl karnis, bærer de udkragede gavlremme. På inder-siden af nordsidens overrem står arstallet 1802 skåret, vel til minde om en reparation, som kan have indbefattet fornyelsen af hele det fyrretræs tagværk, hvis bind har tappede skråstivere til bjælkerne og et enkelt lag hanebånd. Tag-gavlene, som vender mod nord og syd, er klædt med brædder. Gavlspidserne har brandstænger udstyret med korsprydte krøller af smedejern, sikkert fornyede 1882.

Bindingsværkets tavl er udmuret med gule flensborgere, som står hvidtede. Tømmer og træværk er tjæret, tagfladerne hængte med vingetegl.

Præsteindberetningen af 1624 omtaler Povls kirke som »... en smuck liden Kirche met it Klochene huss«, uden tvivl det nuværende klokketårn. Bindings-

værket kan dog ikke være så gammelt, det er sikkert blevet helt fornyet i noget simplere konstruktion engang i 1700-tallet, selvom kirkeregnskaberne ikke indeholder noget herom.

Den senromanske *kirkebygning* består af apsis, kor og skib, hvilket sidste er blevet forlænget 9 alen mod vest i året 1871. Af tilbygninger er der to, et bindingsværks sakristi norden ud fra koret, og et nu sikkert i hele sin bestand moderne våbenhus foran syddøren.

De oprindelige bygningsafsnit er vistnok så godt som udelukkende opført af silurkalk i jævne skifter, hvis tykkelse åbenbart er bestemt af bænkerne i stenbruddene, uden tvivl dem i Limensgade, til hvilke der ikke er særlig langt. Adskillige sten, særlig i apsiden, er stærkt jernholdige og sætter rustspor ned ad hvidtningen. Hele den meget bredt proportionerede, oprindelig korte kirke har skråkantsokkel, som har ligget temmelig højt.

Den store *apsis* har tre jævnt fordelte, i flere henseender mærkelige, romanske vinduer (fig. 4). De er temmelig store udvendig, hvor deres stik, sikkert bevidst, er formede som meget høje fladbuer, men betydelig smallere i det indre, og her er deres bueslag på normal vis runde. De omkring meterhøje, men kun lidt over 20 cm brede vindueslysninger har oprindelig været korsformede, idet de til hver side, i omtrent halv vindueshøjde, har haft en lille retkantet udvidelse. Disse skråt indskårne hak i karmsiderne står nu lukkede med moderne halvstens murværk inde ved glaslysningerne, hvor de vel næppe kan være mere end 15 cm brede. Her inde andrager udtagningernes højde antagelig noget lignende, men man ser, at højden tiltager gradvis udad til begge sider, og ude i murflugterne er slidsernes mål rundt regnet 15x25 cm. Nuomstunder, da det inderste af de små karmfalse står udfyldt med murværk, virker deres endnu synlige partier så påfaldende, at man meget let kunne forledes til at tillægge dem et eller andet praktisk formål⁵. Det er dog sikkert rigtigere at lægge hovedvægten på, at vindueslysningernes omrids vitterligt må være korsformet, og at opfatte dette træk som beslægtet med de snurrige bygmesterpåfund, man lejlighedsvis kan træffe i udlandets senromanske arkitektur.

Noget over vinduerne brydes korrundingens façade af et vandret savskifte med vældige tænder, derover er murfladen atter glat op til tagskægget, men om dette altid har været tilfældet, lader sig næppe afgøre uden pudsafbankninger. I dette parti skimter man mod nord og nordøst to stærkt overhvidtede kvadre, hvori der er fordybede tvillingbuer — een i hver — svarende til buerne i korets gesimsfrise.

Af *korets* oprindelige vinduer er det søndre fortrængt af det nuværende store fra 1700-tallet, mens nordvinduet står bevaret som niche, blændet 1957 i lysningen. Indtil denne ændring var det alene synligt fra sakristiloftet, hvor man kunne iagttage, at vinduet manglede lysningsfals. Som aftryk i mørtelen viste, havde de blybundne ruder blot været fastkittet med kalkmørtel i en smal og

lidet dyb skure, indhugget eller udsparet i det romanske murværk. Rudeaftrykkene var skødesløst tilpudset med grusblandet, sen mørtel, på hvilken der ikke fandtes hvidtning. Vinduets ydermål er 107x75 cm. Godt en meter højere oppe ses et par buer af den frise, som strækker sig over begge korets langsider, og som, hvor den er fri, er tykt overhvidtet. Buerne er små, spænder kun over ca. 22 cm, og sidder forholdsvis langt fra hinanden. De er fordybede i stenen, men ikke udkragede, og har et lille, rundet kantprofil. Nogle af buerne brydes af kvaderskiftets stødfuger (sml. Østerlars, s. 394). Frisen er anbragt påfaldende lavt i forhold til tagskægget, men intet tyder ellers på, at korets mure eventuelt kunne være blevet forhøjet.

I *skibet* kan man nu kun påvise eet romansk vindue i hver af langmurene. Af disse er det søndre tilmuret, spores kun fra våbenhusloftet, mens det nordre stadig er i brug, en del udvidet og slemt forhugget i lysningen. Det sidst nævnte vindue er anbragt meget præcist midt i skibets nordmur, hvor der aldrig kan have været flere end dette ene. Det bevarede sydvindue, som forøvrigt synes at være uanseligere, er derimod sat vestligere, lige så nøjagtigt en tredjedel murlængde fra skibets oprindelige sydvesthjørne, som uden vanskelighed lader sig påvise (fig. 2). Man tør sikkert gå ud fra, at den romanske vinduesfordeling har været som i Øster Marie: to sydvinduer, men kun eet nordvindue (sml. s. 458).

Begge skibets indtil udvidelsen 1871 meget vestligt placerede, romanske portaler er i behold. De er lige velhugne, men af så bundforskellig stiltone og kunstnerisk kvalitet, at man kun vanskeligt kan acceptere dem som værker af samme mester. *Sydportalen*, som endnu bruges, er et håndværksmæssigt godt, men sammenlignet med nordportalen ret jævnt arbejde af gammeldags, overvejende romansk karakter.

Portalen, der bryder sokkelen, er rundbuet og har udvendig en smal, men meget dyb fals, hvis bund udfyldes af en tredelt profilering, en stor og en ganske lille rundstav, adskilte af et hulet led. Dette profil løber bueslaget rundt og er her velbevaret, mens det udfor dørens sider næsten overalt er afhugget, og senere erstattet eller suppleret med cementpuds. Øst for døråbningen har profilet været helt borthugget, men mod vest er endnu et ret betydeligt stykke af

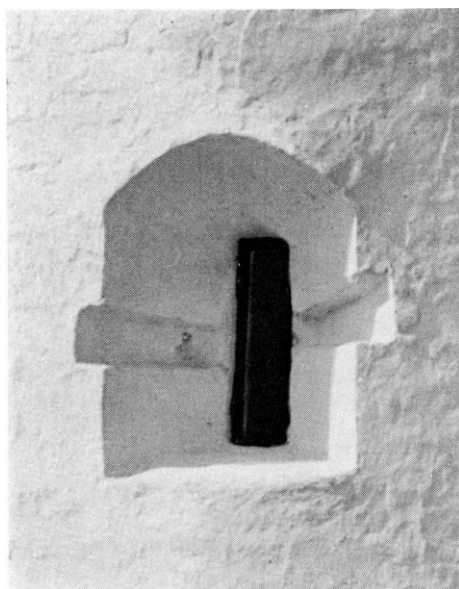

Fig. 4. S. Povls kirke. C.G.S. 1957
Apsidens søndre vindue (s. 536).

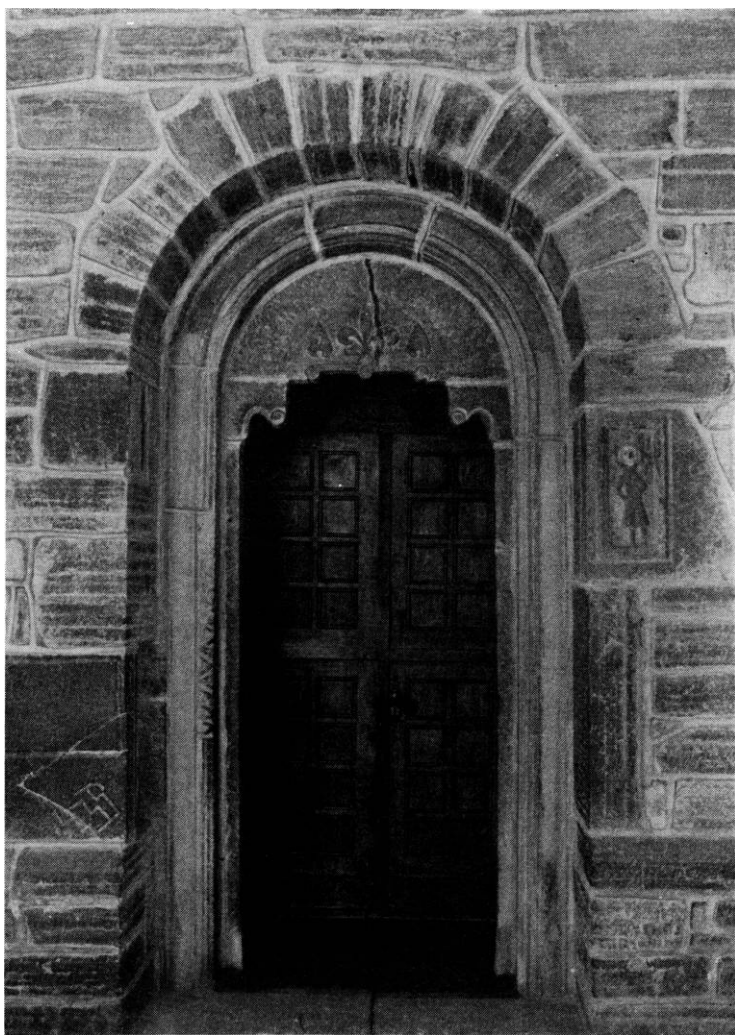

Fig. 5. S. Povls kirke. Sydportalen set udefra (s. 537). E.S. 1952

den inderste lille rundstav bevaret, man ser her, at den har været prydet med små sparrer og halvrunde buer, ordnet som en frise på langs af profilleddet. I lysningen er der smalle, lidet fremspringende døranslag, afsluttet foroven med store, rundstavprydede krumkonsoller, som bærer tympanet. Midt i tympanonfeltet er der udhugget en fransk lilje, flankeret af to opadvendende, spidse blade, og herunder brydes tympanets nedadvendende kant af tre runde tværstave (fig. 5).

Forsiden af en hjørnestein i østkarmen udfyldes næsten helt af et fordybet felt, hvori der står en meget ubehjælpssomt gjort mandsling i halvlång kjortel. Kvaderen derunder er på siden ind mod døråbningen næsten helt dækket med

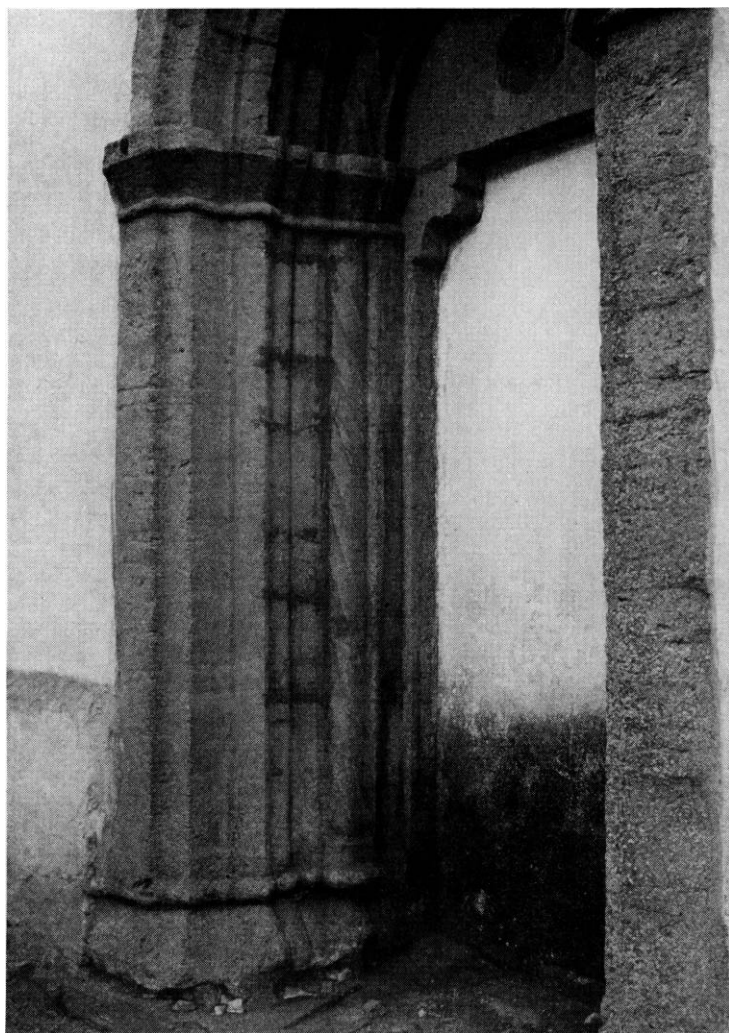

Fig. 6. S. Povls kirke. Nordportalens østre vange (s. 539). M.M. 1909

brætspilmønstre. Øverst ses nogle skaktavl, ikke fuldtallige, og derunder to rækker vandret over hinanden liggende, modvendte tunger, ordnet i to kvadratiske felter med 2x6 tunger i hvert, formentlig den ældste kendte hjemlige gengivelse af et triktrak-brædt.

På forsiden af portalens vesthjørne, lige over sokkelen, er der en lille ristning, som måske kan opfattes som et bo- eller stenhuggermærke. Karmsiden ind mod døråbningen brydes forneden af en retkantet niche, stor nok til at rumme et vievandskar.

Den i lysningen blændede *nordportal* er ligeledes rundbuet, men dens stilpræg er unggotisk, særlig gælder dette de rige karmprofiler (fig. 6). Vangernes for-

hjørner er hulede, derpå følger en platte, en stor skarprygget stav, ledsaget af et mindre rundled, dernæst atter en platte, og endelig, i en fals lige foran døranslaget, en mangekantet, snoet stav. Om alle disse profiler, som går igen under bueslaget, er såvel sokkel, som kragbånd trofast forkrøbbet. Sokkelens hovedled, en meget stor skråkant, er under de to store karmstave dekoreret med nogle nu omtrent ukendelige, nedadvendende tunger, og afsluttes foroven med en tynd rundstav. Et tilsvarende rundled findes lige under de høje, stærkt hulede kragbånd. — Tympanet, som hviler på karnisprofilerede konsoller, er glat. Midt i feltet anes skyggen af det store rigsæble, der i B.æ.K. omtales som en malet dekoration.

Såvel sydportalen om alt det omgivende murværk frem til våbenhusets vægge og loft står afrenset (fig. 5), og man må af det fuldt synlige forbandt slutte, at denne portal er oprindelig. Nordportalen står ligeledes blank, men her når murpudsen næsten helt frem til karmenes og bueslagets forkanter, hindrende alle sikre iagttagelser. Kirkebygningens meget udprægede sene karakter indbyder dog ikke til at anse nordportalen for en tilføjelse.

Skibets langmure krones af en rundbuefrise, som bærer et højt, i nogen udstrækning fornyet, skråkantet gesimsled. Frisens buer er udkragede og tæt sammenstillede, men svarer ellers ret nøje til dem på koret.

I det *indre* har apsiden sit oprindelige halvkuppelhvælv, kor og skib flade, nymodens trælofter, som er fastgjort til undersiden af bjælkerne. Den af fint tilhugne kalkstenskvadre satte apsisbue har to dybe false, og herom er de ejendommelige kragbånd forkrøbbet. Af disse er det nordre udformet som en vestpå fremadkrybende procession af lemmeløse øgler, som bider hinanden i halen. Det søndre kragbånd bærer vel tydelige mærker af værktøjet, er i hvert fald nogenlunde retkantet, men kan dog sikkert nok aldrig være blevet hugget færdigt. Et par kvadre i apsisbuens nordfalse har ristninger, som synes oprindelige. I yderfalsen ser man et bomærke, mindende om to gammeldags snapseglass, stablet ovenpå hinanden fod mod fod, i inderfalsen en høj, smal ramme, udfyldt med fem sammenkædede ringe.

De hulkantede kragbånd og underfladen af stikket i den høje, slanke *korbue* står afrensedede. Buens slutsten er på undersiden smykket med en primitiv relief-fremstilling af kirkens værnehelgen, en 60 cm høj, stiv mandsskikkelse i fodsidd klædebon, med glorie om hovedet og holdende en opslået bog i venstre hånd (fig. 7). Øverst langs randen af glorien er med runer ristet: »paulus«, og i bogen en mesterformel: »tofi giorPi« (Tue gjorde)⁶.

Ind mod skibet flankeres korbuen af oprindelige *sidealternicher*. Den rundbuede søndre står nu tilmuret forneden, mens dens bagvæg til gengæld er bortbrudt foroven, så at den for tiden gør tjeneste som et slags kighul ind til koret. Mulig har hele nichen en overgang været benyttet som opgang fra koret til

prædikestolen. Den betydelig større nordre niche er afsluttet med et stejlt spærstik, hvis top dog er vandret.

Såvel korets som skibets østre taggavl er oprindelig. De er begge hovedsagelig opført af tugtet silurkalk, i sidstnævnte gavl dog en del opblandet med sandstensflager, som for det meste er rejst på kant, med bredsiden frem. Gavlene har oprindelige gennemgange, den i triumfgavlen er udformet som en retkantet dør med karmanslag i vest og tæt op til den nordre anslagsfals spor af jernstabler, som har været banket ind i borede huller i kalkstenen. I korets taggavl, hvis gennemgang er et simpelt, firkantet hul, findes desuden to små, vandret afdækkede, indvendig smigede lysåbninger, som er anbragt oppe under vinklerne mellem tagværkets hanebånd og spær.

Endringer og tilføjelser: Af de tre uforholdsmæssigt store, fladbuede eller uregelmæssigt fladrunde vinduer på kirkens sydside, øst for våbenhuset, stammer to, vel de østligste, antagelig fra 1765, mens vinduet nærmest våbenhuset muligvis er fra 1820 (rgsk.).

Hele korets nordside dækkes af et bindingsværks *sakristi* på 4 x 4 store fag. Det må være ældre end 1801, da det nævnes første gang⁷, og af snedkerprofiler og låsetøj i den uden tvivl samtidig med sakristiets opførelse indrettede, brede dør ind til koret tør man muligvis slutte, at sakristiet snarest er rejst omkring 1775.

Skibets *vestforlængelse*, der ret nøje fra øst til vest måler de 9 alen, som bygningsbetingelserne foreskrev (rgsk.), stammer fra 1871, og er opført af rå og kløvet kamp, uden tvivl brudsten, dog er langsidernes rundbuefrise, som nøje kopierer skibets romanske, af fmhuggen stenbrudsgranit, og taggavlen, som har 9 med sandstensplader afdækkede kamtakker — ifølge Brunius havde den gamle vestre taggavl i 1857 hele 17 »tinnor« — er hovedsagelig muret af tegl. Et ekstra, skråkantet gesimsskifte af granit er samtidig blevet lagt over hele skibets murkrone.

Et våbenhus findes omtalt i kirkeregnskabet for 1685, og det er vel ikke umuligt, at større eller mindre partier gammelt kampestensmurværk kan være

Fig. 7. S. Povls kirke. E.L. 1958
Paulusfiguren på undersiden af korbuens slutsten. Vest opad (s. 540).

bevaret i det nuværende *våbenhus*, som dog er blevet forhøjet og så grundigt ombygget i 1881, at det nu helt igennem må betragtes som en moderne bygning.

Tagværker: I et hul lige over gennemgangen i korets østgavl er der indstukket en bjælke, hvori apsistagværkets meget korte konge, som med en kugleformet knap rager ovenud af kegletaget, er tappet. Disse tømmerstykker er af gammel eg, spærene derimod, som støttes af korte spærstivere, er vistnok alle fornyede. Korets tagværk er spinkelt, af savet eg, og af skuffende middelalderligt anstrøg. Der er to sæt stivere fra spærene ned til bjælkerne, fastsømmet i bladningerne på romansk maner, men alle nummereringer er udført med indstemmede romertal. Tagværket stammer sandsynligvis fra 1871, eller dog fra en ikke meget ældre hovedreparation, men må i så fald kopiere et indtil da eksisterende middelalderligt tagværk. Skibets tagværk er blevet helt fornyet (af fyr) i 1871, dog kan bjælken under det sjette bind fra øst være middelalderlig. Den er på siden forsynet med enkle bladspor til to sæt spærstivere.

Apsiden er tækket med spån, sakristiet teglhængt, resten af kirken har blytag. Hele bygningen står hvidtet, såvel udvendig som i det indre, med undtagelse af de ovenfor omtalte arkitektoniske led.

KALKMALERIER

Under kirkens hovedrestaurering 1957 fremkom på skibets vægge kalkmaleri-fragmenter i meget betydelig udstrækning⁸. Billederne, der afdækkedes af konservator E. Lind, befandt sig dog for største delens vedkommende i en ret ringe bevaringstilstand, hvilket må tilskrives de ualmindelig løst siddende og på de glatte cementsten let skridende kalklag. Hertil må føjes, at en meget omfattende decimering af billedsamlingen har fundet sted på et tidligere tidspunkt, enten i 1871, da kirken forlængedes mod vest, eller under en i 1921 udført restaurering. Ved en af disse lejligheder mistede triumfvæggen nederste halvdel og sydvæggen langt størstedelen af sine malerier.

Såvel nord- som triumf- og sydvæggen rummede kalkmalerier, som opr. har været sat op i to friserækker, adskilte ved et vandret løbende, 0,43 m bredt og farveløst bånd, og inddelt i felter ved lodrette, relativt brede rammer, hvoraf enkelte besidder fragmenter af brede rankeløb, brunlige (mønje) på farveløs bund. Øverste friserække kantedes foroven af en bort bestående af ganske enkelt trukne, rødbrune stængelløb på kalkbund, og den underste frise afsluttedes forneden af en 0,80 m bred bort med forhen svulmende akantusløvværk. Det her nævnte skema slog kun fuldt igennem på nordvæggen, hvis billedrækker strakte sig over en længde på 8,91 m, regnet fra øst, men sandsynligvis har

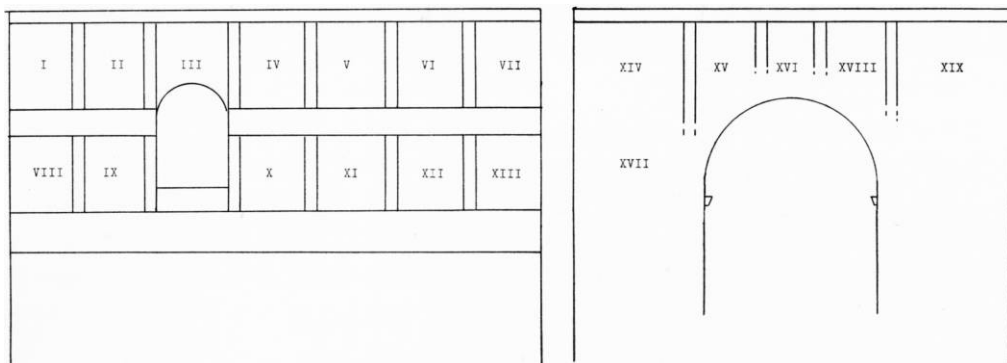

Fig. 8. S. Povls kirke. Kalkmalerier. Plan over motivernes placering på skibets nordvæg (t.v.) og triumfvæggens vestside (t.h.). Efter skitse af E. Lind 1958.

de oprindelig nået lidt længere mod vest, vel så meget som et billedfelt. Fra loft og til billedunderkant, incl. akantusborten, måltes 4,16 m. I den følgende beskrivelse henviser romertallene til skemaerne fig. 8.

Skibets nordvæg, øverste række, begyndende fra vest:

I *Jesus og apostlene i Getsemane have*. Kun lidt af en kjorteltegning kan ses, og motivbestemmelsen sker på basis af de øvrige billedfelters kronologiske udvikling, som holdes strengt rækken ud.

II *Jesus forrådes af Judas*. I feltets venstre side lidt af Peter og under ham fragmenter af Malkos; desuden to midterfigurer, Jesus og Judas, den sidste med pengepose, begge ilde medtagne. Til højre nederste del af en skikkelse med lægget skørt (tunget forneden) og rødbrune hoser med oksemuler.

III *Jesu pågribelse*. Til venstre hoved og ben af en kriger med hellebard. Over vinduet en flig af Jesu kjortel og i lige linje opefter (øverst) fragment af et bånd med: IES(VS). I højre side meget svage spor af kjortelklædt skikkelse.

IV *Jesus for Kaifas*. Til venstre en kriger, som fastholder Jesus. Noget af krigerens ansigt samt lidt af en højpuldet hat kan ses. Han er iklædt en gullig kofte, snøret i livet og med nedhængende, lægget skørt, som er tunget forneden. Over de snævre ærmer ses store skulderpuffer. På benene hoser med oksemuler. Som midterfigur forekommer Jesus, hvis kjortel er lysrød. Ansigtstræk og figurform tegner sig godt trods alvorlige brud. Over glorien fragmenter af indskrift: IESVS. Fragmenter af endnu en skikkelse forekommer tæt op mod Jesus. Et ben stikker frem under et brud forneden. Kaifas ses til højre i billedfeltet. Han er skægget og bærer en rundpuldet hat med skygge på hovedet, og hans dragt må have lignet den foran omtalte type (kofte m. skørt etc.). Hans kraftige ben er stukket i et par hoser med sorte mulesko. Over ham et bånd med indskriften: KAIFAS.

V *Jesus for Pilatus*. I venstre side sørgelige rester af en skikkelse med top-hue. Klædedragten er slemt molesteret, benene bedst bevaret (hoser m. muler). Lidt af Jesu hoved og glorie ses dernæst, og over glorien, på let krummet bånd, står skrevet: IESV(S), men bortset fra en lille flig af kjortelen nederst i feltet er alt øvrigt tabt lige indtil hans underansigt. Til højre for glorien ses fragmenter af nogle spyd og lidt opefter til højre et bånd, hvorpå Pilati navn har stået skrevet, men af ham selv og af de spydbærende krigere er intet tilbage.

VI *Hudstrygningen*. Nøgen (dog m. lændeklæde) står Jesus bundet til en pæl, svære reb omgiver hans lår (lige over knæene) og ben. God tegning af overansigt, glorie og fipskæg samt underkrop. Over ham læses: IESVS (IE dog noget brudt). Af bødlerne er kun få kjortelfragmenter tilbage.

VII *Tornekroningen* må have været at se her, men bortset fra en ganske lille rest af en klædedragt t.v. er alt tabt.

Skibets nordvæg, nederste række, begyndende fra vest:

VIII *Korsfæstelsen*. Af Kristi legeme var kun lidt tegning af et lårparti og lændeklædet at se og desuden yderste del af venstre arm m. hånd. I højre side knæler en kofteklædt skikkelse, som er i færd med at nagle Kristi venstre hånd til en okkergul korsarm. Håndlangeren har grå hoser og sorte sko.

IX *Golgatagruppe* (fig. 9). Midt i feltet den korsfæstede, ret velbevaret, omend den højre arm såvel som korsarmen er noget medtaget. I højre side af feltet forekommer Maria og Johannes, førstnævnte iført hvid kjortel, hvidt hovedlin og en varmgrå (mønje?) kappe og sidstnævnte en rødbrun kjortel. Begge har glorie. I feltets venstre side fragment af Longinus med højpuldet hat og iført kofte med puffer ved skuldrene. Spydet støder han op i Jesu side, hvorfra blodet vælder frem. Bag Longinus ses Jerusalem.

Et romansk vindue (højde 1,72 m, bredde 1,16 m) adskiller felt IX og X. I et felt under vinduet (0,40 m x 1,16 m) forekom svage spor af en flerlinjet indskrift i minuskier, ikke til at læse.

X *Josef af Arimatæa og kvinderne ved Jesu afsjælede legeme*. Samtlige kvinder, noget udviskede, har glorier og hvide hovedlin, og alle står de bag Jesu dødsleje, der er formet som en sarkofag, lys dodenkop udvendig og sort indvendig. Til venstre står Josef, en lille og tæt bygget skikkelse med toppuldet hat, hvis skygge synes at være stærkt oprullet. Hans hoser er rullet ned under knæene, ladende disse og et par bare lår til syne; koften, med skulderpuffer og skørt, er temmelig tyndslidt. I højre side af feltet ses et par hænder at gribe om benene på Jesu afsjælede og linsvøbte legeme, og svagt skimtes da også kropsformen af endnu en skikkelse, som ikke kan være nogen anden end Nikodemus.

XI *Jesu opstandelse*. Den opstandne, som er noget ufuldstændigt bevaret, står på kanten af sarkofagen. Stav med dobbeltkors og sejrspane fattes med venstre hånd, højre hånd oprakt. I baggrunden Jerusalem. Neden for sarkofagen et be-

Fig. 9. S. Povls kirke.
Kalkmaleri, Golgotha, på skibets nordvæg (s. 544).

E.L. 1958

synderligt hoved, rødligt med øjne, næse og mund og flammende foroven (dødsriget). I hvert hjørne af feltet en sovende kriger.

XII *Kvinderne ved Jesu grav*. Graven er også her formet som en sarkofag med sokkel og vinduer. De kjortelklædte kvinder er meget udviskede; hovedet er tabt ved den venstre, men skimtes ved den højre. I højre side af feltet en engel.

XIII *Ukendt motiv*. I venstre side et storladent bygningsværk og herover en flerlinjet indskrift (minuskier), vist begyndende med et x (Kristus?), men ellers for fragmentarisk til at kunne tydes. I højre side et nøgent menneske bærende på et åg med spande.

Triumfvæggens vestside, nordre halvdel, øverste række:

XIV *Korsegangen*. I feltets midte den korsbærende frelser iført fodsid kjortel. Overansigt og et sort skæg i behold, underansigtet sprængt. Korsarmen (gul) hviler over venstre skulder, og over korset et let buet bånd med indskriften (I)ESVS. Til højre en kofteklædt kriger, som stikker mod frelseren med et spyd.

Bag Jesus meget få og små rester af figurtegnings, Simon af Kyrene og, længst til venstre, Maria.

XV *Pietas*. Hoved, arm og brystparti af Jesu afsjælede legeme ses på baggrund af et kjortelfragment tilhørende Maria. På hver side af pietasgruppen forekommer fragmenter af en kvindeklædt skikkelse (pufærmer etc.) — sandsynligvis engle.

XVI Felt over korbuens midte. Der ses til venstre i feltet en signende hånd, som stikker ud af et kjortelærme, og der kan næppe være tvivl om, at motivet har forestillet Kristus, som signer og bekræfter samtlige forevige handlinger.

Nordre halvdel, underste række:

XVII *Fragment* af veltegnet okse. Alt øvrigt tabt.

Triumfvæggens vestside, søndre halvdel, øverste række.

XVIII *David og Goliath*. I feltets højre side fragment af en stor kriger med spyd (Goliath) og til venstre den lille David iført kort kjortel med pufærmer. Hans højre arm er løftet (til kast), venstre arm er nedadvendt. I øverste venstre hjørne se Herren med korsbærende globe og omgivet af en skybræmme. Motivet er billedparallel til Kristi nedfart til dødsriget.

XIX *Isaks ofring*. Alteret og den knælende Isak ses lavt i feltets midte. Til venstre svinger Abraham et stort krumsværd, om hvilket en engel griber (øverst i feltets midte). Abraham, hvis ansigtstræk skimtes, er iklædt en rød kjortel med skørt, og på hovedet bærer han en højpuldet hat (rød) med svær, turbanlignende hovedkrans. Øverst til højre i feltet en del bygningsværker (Berseba). Motivet er billedparallel til korsegangen.

Underste række forlængst nedbrudt og nypudset.

Skibets sydvæg. I øverste række, som er overordentlig sønderbrudt, forekom fragmenter af en apostelfrise m.m. — med apostlene indsat i felter.

Fra væggens østligste kant og til vestkanten af østligste vindue var så godt som alt maleri tabt. Kun et lille fragment af et Andreas-kors (gult) sås over prædikestolens lydhimmel, og over korset læstes: SA(NCTVS) (A)NDRE(AS). Hvor næste felt måtte være forekommet, sås intet. I tredje felt dukkede en korsbærende jordglobe frem, men den tilhørende skikkelse, Kristus, var totalt forsvundet.

Videre fulgte så mod vest følgende apostle:

Johannes. Meget fragmentarisk, men noget af hovedet, glorien og et fyldigt hår ses. Kjortelen tegner sig summarisk, og lidt af kalken stikker frem ved højre arm. Af en indskrift over ham er kun (SANCT)VS tilbage.

Bartholomeus. Kappe- og kjortelklædt (sønderslidt), fattende om en heg, som næsten er formet som et kort sværd. Enkelte ansigtstræk i behold. Over apostelen læses (tolinjet): SANCTVS BARTHOLOMEVS.

Jacobus major. Øverste halvdel af hovedet med hat (ibskal) og glorie i behold,

ligeså det meste af staven. Kjortelen (med brystudskæring) for største delen tabt. Over ham (som ved de øvrige apostle skrevet på lige linje) læses: (S)ANC-TV'S IACOB(VS).

Apostelrækken har oprindelig fortsat længere vestpå. Efter Jacobus tegner sig et kjortelfragment fra endnu en apostel, men hermed er det også slut med skaren, og andre påfund af *lidt* ældre herkomst, kun adskilt fra apostelmalingen ved et ganske tyndt lag hvidtekalk, træder frem. Således et spindeapparat, hvad enten der så er tale om en hjulrok til garnspinding (hånddrevet) eller et apparat til rebslagning, og endelig en herlig fremstilling af en hare og en gris, som siddende på halen ser ud til at lege tavlespil. Mellem de spillende står et ølkrus, og over grisen har et loddent væsen, måske en bjørn (rødbrun), givet et nummer til bedste på sækkepibe.

Datering. Apostelfrisen og de øvrige bibelske malerier tror jeg, trods jævnlig forekomst af gudsmøder, ligger et stykke på denne side reformationen. Dragterne tyder herpå, kendes vel fra 1540'erne og et stykke frem; men ser man hen til akantusborten, som afslutter nordvæggens billeder forneden, hører de bløde og svulmende bladformer en lidt senere tid til. Alt i alt vil jeg tro, at denne del af billedsamlingen godt kan sættes til omkring 1560'erne.

Yngre maleri. På skibets nordvæg, under felt XII sås ganske få rester af en blodomgivet tavleramme, hvoraf dog kun overrammen var i behold, og på denne læstes enkelte bogstaver af en kursiveret indskrift.

Som sidste emne skal omtales endnu en tavle, som med lige sider, men buet foroven og med et på højre fløj anbragt, vingeprydet timeglas fandtes lavt til venstre for ovenomtalt fragment. I tavlens øverste felt, højre side, læstes: Bornholm 1654 (tolinjet) og i venstre side: (An)no. Af en flerlinjet indskrift kunne endvidere læses på 1.linje: (Povl)sker sogn (efterfulgt af rankeløb), og på de øvrige linjer (seks el. flere) må have stået navne på bortgaaede sogneboere, antagelig ofre for den sorte død i 1653—54.

Det er endnu et åbent spørgsmål, om samtlige billeder skal overhvidtes påny, idet det vil være muligt at konservere enkelte, navnlig felterne IX, X, XI, og XII.

INVENTAR

Alterbordet er muret op ad apsisvæggen og helt overpudset. Forsiden og en del af endefladerne dækkes af et *panel* bestående af rektangulære fyldinger i profileret rammeværk.

Altartavle fra slutningen af 1700'erne, omdannet 1920. Storstykket bestod oprindeligt af to rundbuede felter flankeret af tre kannelerede pilastre med profilerede baser og kapitæler. Det lave forkrøbbede postament har glatte felter og diamantbosser på fremspringene, mens gesimsen har rosetter på frem-

springene og en reliefskåren á-la-grécque bort i frisen samt tandsnit under kronlisten. Kontursvungent topstykke indeholdende en oval, perlestavsindrammet medaillon ophængt i en sløjfe under to palmegrene. Øverst er anbragt et Jehovanavn i strålesol og til hver side en Louis-seize vase på et lille postament. Svungne storvinger med udskårne palmegrene. 1920 er storstykkets to felter og den midterste pilaster fjernet, og i stedet er indsat et maleri, Kristus og Peter på søen, signeret A. Hou 1920. Staffering med lysebrun bundfarve og hvide, blå og gyldne detaillier, muligvis en genopfriskning af de oprindelige detaillier. Før maleriets indsætning indeholdt storfelterne malede skriftsteder.

†*Altertavle* blev 1699 malet af Kristoffer Pedersen og forsynet med en lang latinsk indskrift, som oversat lyder: »Til Guds ære og kirkens pryd er denne vor tavle påny renoveret i august 1699. På den tid var velbårne hr. Hans Bøfke øens amtmand og Christian Tuxen viceamtmand, provsten var den ærværdige hr. Jens Morsing, sognepræsten Mads Svanning, degnen Mogens Madsen og kirkeværgen Ludvig Simonsen. Kristoffer Pedersen maler«¹. 1737 blev altertavlen atter repareret og malet af Jens Kylling (rgsk.). Herom vidnede en rimet indskrift:

»Da disse Rigers Herre var
Kong Christian den Sjette,
En Herre From og Dyrebar,
Oppyntet blev da dette.
Lands Øvrighed var Niels West,
Lands Provsten Hr. Hans Anker,
Og Thomas Troyl Sogne-Præst,
Gud signe Siel og Tanker«¹.

Fra en †altertavle stammer rimeligvis en sengotisk **helgenfigur* fra o. 1475—1500 (fig. 11). Figuren, der måske forestiller kirkens værnehelgen, Paulus, er skåret med et vist håndelag, sikkert i Lybæk, men virker stiv og ubevægelig. Pandeskallen er halvkugleformet og ganske bar, bortset fra en lille rund hårtop midt på issen. Fra tindingerne falder håret derimod i lange lokker ned bag skuldrene. Det store fuldskæg er ordnet i parallelle proptrækkerkrøller. Øjenbrynene er svungne, næsen let buet og munden kort og fyldig. Underkjortlen er knappet over brystet, hvor den sidder helt glat, mens den forneden hænger i parallelle folder. Af kappen, der har nedfalden krave over skuldrene, er en snip kiltet op under bæltet. Regge arme er afbrudt neden for albuerne. Figuren er 110 cm høj, ryggen udhulet, og i hovedet er boret et hul, antagelig til relikvier. Kun få farvespor er bevaret; kappen har været blå indvendig og underkjortlen rød. Under højre arm sidder en stump lærred med rest af kridtgrund. I Rørholm's museum.

Altersølv. Kalk (fig. 12) i Louis-seize stil fra 1781, 18,5 cm høj, bægeret forgyldt. Rund fod med kraftige profiler, bl.a. en svær vulst med opdrevne glatte buk-

Fig. 10. S. Povls kirke. Indre, set mod øst.

E.S. 1952

ler. Overgangsleddet mellem fod og knop er dekoreret med vredne indstregninger, som gentages på det indknebne skaftled over knoppen. Denne er formet som en tyk laurbærkrans, og bægeret, hvis bund har en roset af tungeformede bukler, har på siderne tre glatte, opdrevne ovalmedailloner, ophængt i sløjfer og forbundne med festons; langs den profilerede rand findes en perlesnor. Under foden, delvis skjult af en fløjskrue, hvormed kalkens dele holdes sammen, findes to stempler, et gardeinmærke (Fabritius) og et månedsmærke. Mestermærket er muligvis borttætset, men har utvivlsomt været det samme, som findes på den tilhørende *disk*, der har et graveret ligearmet kors og på randen en ottetakket stjerne. På randens underside er to gange stemplet et mestermærke tilhørende den københavnske sølvsmed Jon Jonsen (Bøje 649). *Oblatæske* fra 1771, cylindrisk; tv. 8 cm, højde 4 cm. Låget har karnisprofileret rand og på oversiden et påloddet krucifiks. På den overgribende kant ses rester af en svag graving. På æskens side er indprikket initialerne I S B & B B 1771 og på låget: »Spes una qviescit in Jesu mea vita«. Københavns bystempel 1771 og mestermærke for Christian Nielsen Lindbach (Bøje s. 89 f.). Ny *vinkande*. *Vinflaske* fra 1814 af rødt brændt ler med brun glasur foroven omkring den snævre tud. En hank er afbrudt. I leret er før brændingen indridset: »St. Pauls Kierke 1814«. Højde 19,5 cm. **Vinflaske* (fig. 13) af tin fra o.

Fig. 11. S. Povls kirke.
*Helgenfigur (s. 548).

O.N. 1944

1700, ottekantet, 17,5 cm høj, med skruelåg og grenformet hank. På den ene side er graveret [S] Paulus [ki]rche, og foroven er indridset: »Anno 1773 bleff den flit«, hvilket kan hentyde til en reparation af hanken. I Bornholms museum. 1684 nævnes to tinflasker (inv.), den ene blev omgjort 1692 (rgsk.). En forgyldt †alterkalk og †disk nævnes 1684 (inv.).

Sygekalk fra 1700—1750, 10 cm høj. Den runde fod, med fodplade og platte over vulst, og det nærmest halvkugleformede bæger (indv. forgyldt) er oprindeligt, mens det cylindriske skaft med flad knop sikkert skyldes en senere reparation. Under fodpladen er indprikket: »Vog 9 lod, 1 q, 1 ort«. Tilhørende, glat disk med »Vog 1 lod 3 q 3 ort« indprikket under bunden. Ingen stempler. I inventariet 1684 nævnes foruden alterkalken en lille kalk og disk på 17 lod,

1732 vejede det lille sæt derimod kun 9 lod, og sidstnævnte er muligvis identisk med det nuværende.

Alterstager (fig. 12) senmiddelalderlige og meget kraftige. Rund, profileret fod og lyseskål. Skaftet består af to koniske led, det nederste og korteste let indsnævret under en rund profilring, det øverste og slankeste en kende udsvejft foroven under lyseskålen. Nyere lysetorn af jern anbragt i en trækærne i stagen. Højde hhv. 37 og 38,5 cm.

Lysesaks af messing fra 1700'rne, af fin, spinkel form med svungne ben. 17 cm lang. Bag altertavlen. Sammested ligger en gammel *lyseslukker* med drejet skaft og håndtag.

†*Røgelsekar*. Et gammelt »ildkar« blev repareret 1684 og solgt 1742 (rgsk.).

En forgyldt †*brudekrone*, som vejede 45 lod, opbevaredes 1684 i en »blok« (inventarium). O. 1600 blev brudekronen udlejet for en halv mark »uden og inden sognet«².

Døbefonten er et senromansk gotlandsk eksportarbejde af kalksten, tilhørende den rundbuede bægerbladstype, sml. Bodils kirke s. 526. Tvm. 93 cm. Fonten er nu sænket et stykke ned i gulvet. (Mackeprang: Døbefonte, s. 412). 1871 blev fonten anbragt på en forhøjning og omgivet af et rækværk. Et fontelåg anskaffedes 1879 (rgsk.).

Fig. 12. S. Povls kirke. Kalk og alterstage. O.N. 1947

Dåbsfad af sædvanlig sydtysk type fra o. 1575. I bunden en fremstilling af bebudelsen og på randen indstemplede blomster m.m. Tvm. 41 cm. Ny *dåbskande*. 1812 fandtes en †dåbskande af tin (inv.).

**Korbuekrucifiks*, sengotisk fra o. 1500. Fladt, intetsigende ansigt med kort hageskæg og flettet tornekrone; stærkt hvælvet brystkasse med sidevunde, stive arme og strakte hænder, hvis yderste fingerled mangler. Fødderne, hvoraf det meste mangler, er samlet med een nagle. Smalt lændeklæde, som ligger fladt ind til kroppen. Korstræet har affasede kanter, korsenderne afsavet, og et nyere skriftbånd er anbragt foroven. Figuren er nu uden staffering, på korstræet spores en smule rødt. I Bornholms museum.

Prædikestol i renaissance fra o. 1600, beslægtet med prædikestolen i Neksø (s. 121). Stolen består af fire ulige brede fag med arkadefelter som i Neksø. På hjørnerne står fem søjler med akantusbladskeder og -kapitæler. Som Neksøstolen har også denne svungne postament- og frisefremspring, som åbenbart er oprindelige. Nederst afsluttes stolen af en forkrøbbet, profileret fodliste med udskårne hoveder under postamentfremspringene. Opgang med fyldingspanel, rimeligvis fra 1800'rne. Lydhimmel fra o. 1800 med udskåren å la grècquebort

Fig. 13. S. Povls kirke. O.N. 1944
*Tinflaske (s. 549).

på siderne, profileret gesims med tand-snitliste og nedhængende, stift skårne draperier med frynser og kvaster. Under himlen er ophængt en udskåren due. Staffering fra 1920.

I stolens arkader findes gamle, muligvis oprindelige, malerier af evangelisterne, hvoraf eet, forestillende S. Matthæus med engelen, i 1920 blev afdækket, men atter overmalet.

†*Timeglas* nævnes 1812 (inventarium).

Stolestader fra 1920. Det tidligere stoleværk havde enkle fyldingsdøre. †*Skriftestol* nævnes 1689; den blev 1759 fornyet af snedker Sejer Nielsen fra Neksø (rgsk.). †*Degnestol* ændredes 1743 (rgsk.).

Skabe. 1) 1814 (rgsk.), af fyrretræ. Døren består af to fyldinger i profileret rammeværk. Nyere udsavet topstykke. Kasselås af messing.

2) 1828 (rgsk.), af fyr. Dørens store fylding har på forsiden en udskåren, riflet oval; i hver af de lodrette ramkestykker er skåret to aflange, forsænkede felter med profilerede kanter. Aftrappet fodstykke og gesims, den sidste bærende et af ovaler gennembrudt topstykke. Kasselås med smedet nøgleskilt og nøgle. I Sakristiet.

Dørfløje. I sakristiet findes et par ældre, smukke fyldingsdøre, en enkelt og en dobbelt, begge med gamle, smedede klinkfald.

Vestpulpitur fra 1920. †*Pulpiturer*. 1709 forfærdigedes et nyt kvindfolkelægter, og 1713 fik David maler i Svaneke 15 sldr. for »at male og med malinger at bepryde og udstaffere« begge pulpiturer (rgsk.). 1737 blev pulpituret ombygget og malet af Jens Kylling (rgsk.) og forsynet med en indskrift, der i indhold svarede til den, som samtidigt maledes på altertavlen¹ (s. 548). Efter kirkeudvidelsen 1871 flyttedes det gamle pulpitur hen imod den nye vestgavl, og et nyt, ni alen langt sidepulpitur forfærdigedes (rgsk.). På et fotografi fra tiden før restaureringen 1920³ ses over nordre stolerække et stort pulpitur med udsavede balustre.

Orgel på 5 stemmer, bygget af M. Sørensen, Horsens, o. 1911.

†*Pengeblokke*. 1) En blok med låse og tre nøgler nævnes 1812 (inv.). 2) En ny træblok anskaffedes 1856 (rgsk.). En simpel *pengetavle*, egetræsmalet, med udsavet gavlf opbevares i koret.

Kirkeskib, fuldskib »Thermopylæ« 1937⁴.

De to *klokker* er støbt af I. C. og H. Gamst 1828 og 1831.

†*Klokker*. 1) Den store klokke: »Arnold Clemen me fecit Lübeck A(nn)o 1664«.

2) Den lille klokke: »Vores allernaadigste herre og konge, konning Friderich den Tredie til Danmark og Norge; velbyrdige hr. Hans Schrøder, gouverneur paa Bornholm og oberst til feldt; Hans Christens ride-foged og amt-skriver, hr. Michel Thomsen sognepræst, Rasmus Olsen kirkeværger til Pouls-kirke; Herman Bohn M(ortensen) af Rønne han lod støbe. Lübeck a(nn)o 1664«⁵.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 14) o. 1780. Sognepræst Jørgen Kofoed, født 11. nov. 1721, død 25. jan. 1780. Neksø-sandsten, 175x90 cm. I en arkade med dobbeltbue, hvis sammenstød smykkes af et kronet kerubhoved, er præsten fremstillet i relief omgivet af en bladkrans, holdt af to engle, som er midt i en baglæns saltomortale fra hver sin sky. Under relieffet er med stejl skriveskrift hugget indskriften: »Christelige Læser. Her seer du Rilledet af den flittigste og vindskibeligste Huusfader, den ømmeste Egtefælle, den bedste Fader, den frommeste og gudfrygtigste Christen, Rilledet af Sal. Herr Jørgen Kofoed, fød den 11. Novem. 1721, Død den 25de Janva. 1780, Denne Kiære Meenigheds i 26 Aar aarvaagne Vægter og trofaste Lærer, den ømmeste fader til 16 Rørn, hvoraf de

11ve allerede have modtaget den bedste fader, den frommeste Christen i Evighedens salige Roliger, de fem efterleve og ynske ved overherrens naade at træde i den frommeste Faders gudfrygtige fodspoer, den Kiærligste Mage til 2de Egtefæller, hvoraf den eene Abigael Margarethe Poscholan i 13ten Aar har længtes Efter at omfavne sin Siæls Elskede i Evighedens salighed, den anden, Annike Margarethe Lund træder i sin Sal. Afdøde Elskedes fodspoer, Jager efter Kle nodiet og til et evigt Vidne om hendes høyagtelse, ømme Kiærlighed og dybe hiertesorg over det ubodelige Tab af sin Værdige Egtefælle væder hans Aske og opreyser dette høytidelige Æreminde«. Forneden står, med ikke mindre bogstaver, billedhuggerens signatur: »Sculpsit Mickel L. Kiøller«. Epitafiet, der er gråmalet, er opsat på korbuens nordre vange.

2) (Fig. 15) o. 1781. Anna Margaretha Carstensen, f. Jansen, født 10. juni 1748, død 31. aug. 1781. Det 240 cm høje, gråmalede monument består af et profileret fodstykke, hvorover der er rejst en rektangulær tavle med profileret kant. På tavlen er i en kurvehanksbuet arkade fremstillet en sarkofag, på hvilken to sørgende genier sidder med en oval portrætmedaillon af den afdøde mellem sig. I baggrunden stiger en røg til vejrs. På sarkofagens endestykke er en tavle med gravskriften (stejl skriveskrift) som fortsættes under sarkofagens fodstykke. På

Fig. 14. S. Povls kirke. O.N. 1947
Epitafium over sogneprest Jørgen
Kofoed, død 1780 (s. 553).

Fig. 15. S. Povls kirke. O.N. 1947
Epitafium over Anna Margaretha Carstensen,
død 1781 (s. 553).

arkadens postament læses signaturen: »Sculpsit Mickel L. Kiøller«. I skibets nordside.

†»Pesttavle« (sml. Rønne, s. 64) opsattes på ny 1766 og blev 1821 opmalet af Johan Kofod i Neksø (rgsk.).

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1823. Pastor Hans Christian Mahler, født 1. april 1760, gift 1786, fader til otte børn; han var Guds ords lærer i 37 år og døde 11. marts 1823. Hans enke Johanne Christiane Withe satte ham dette minde. Stele, 164 cm høj, med bredt fodstykke, ovalt skriftfelt (kursiv) og hjørnerosetter. Profileret gesims og halvcirkulært topstykke med strålesol på forsiden. Syd for skibet.

2) O. 1832. Ancher Anthoni Møller, født 27. juni 1781, død 12. juli 1832, præst her i ni år, dannebrogsmænd siden 28. okt. 1817, fader til fire børn. Slank stele af Neksø-sandsten, 186 cm høj, med halvcirkulært topstykke. Indskrift med kursiv. Ved siden af nr. 1.

3) O. 1863. Caroline Elisabeth, født Nielsen, enke efter skolelærer O. Jensen, død 49 år gl. 1863 efterladende fire uforsørgede børn, som begravede (!) savnet af en øm og kærlig moder. Stele af Neksø-sandsten, 130 cm høj, med profileret fodstykke og svungen gavl med bikube. Nu opstillet op ad sakristiets østmur.

En del itubrudte sten ligger med bagsiden opad foran våbenhusdøren.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskabsbog 1684—1745, regnskaber 1759—78, 1804—89 (LA). Specifikation over inventarier m.m. 1766 (Sjællands stiftsøvrighed Y, div. sager LA). Indkomne sager 1800—1805 (Sjællands bispearkiv LA). Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1883, Charles Christensen 1939, O. Norn 1947, C. G. Schultz 1947—57 og E. Lind 1958 (kalkmalerier). — Korrespondancesager i Nationalmuseets arkiv.

Henry Petersen: Notesbog III. 1895. S. 128 (NM).

Indledning, bygning, kalkmalerier. ¹ Bornholms Stednavne, Kbh., 1950—51, s. 441. ² Fortegnelse over Kirker og disses Ejere da Forordningen af 3. Juni 1809 udkom (Da. Kanc., R.A.). ³ Optegnelse i Danske Folkeminder. ⁴ Mønt- og Medaillesamlingen, fundprotokol, nr. 2532. ⁵ Hans I. Holm (B.æ.K., s. 12): »... midt i (Vinduernes) Sideflader findes saavel indvendig som udvendig en Hak, hvis Bestemmelse man har søgt at forklare på mange saa lidet fyldestgørende Maader, at Udtydningen endnu må anses for uklar«. — Brunius (s. 238) omtaler slidserne som »en ornering, som ar i högsta grad ovanlig«. ⁶ Jacobsen-Moltke, nr. 368 (s. 420). ⁷ 1801: »... Et sakristi nord ud fra koret i kirken består af bindingsværk og er belagt med røde tagsten«. (Sjællands bispearkiv, indkomne sager 1800—05. LA. Sjælland). ⁸ Beskrivelsen af kalkmalerierne er, med enkelte redaktionelle ændringer og udeladelser, trykt efter konservator E. Linds beretning til NM af 9. febr. 1958.

Inventar og gravminder. ¹ Thurah s. 93. ² Hübertz s. 549. ³ I Nationalmuseets arkiv. ⁴ Henningsen: Kirkeskibe, s. 162. ⁵ Thurah s. 94.

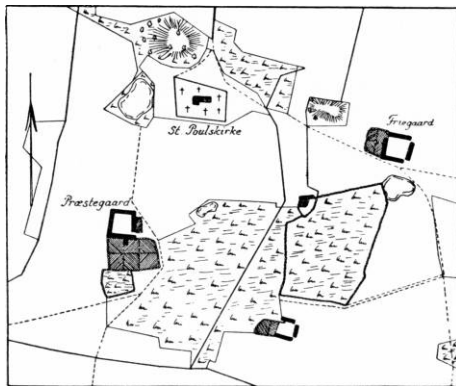

Fig. 16. S. Povls kirke. Situationsplan 1816.